

Hållbar svenska i kommunpolitiken

Ett nonkluderande språk?

Stina Ericsson

Göteborgs universitet

1 Inledning

Denna artikel tar sig an språkvetenskapliga frågeställningar i förhållande till social hållbarhet, där social hållbarhet handlar om människors livsvillkor och hur förhållandet mellan olika människor i samhället vad gäller dessa livsvillkor ser ut. Folkhälsomyndigheten (u.å.) beskriver exempelvis ett socialt hållbart samhälle som ”ett jämställt och jämlikt samhälle där människor lever ett gott liv med god hälsa, utan orättfärdiga skillnader”. Detta citat visar också att social hållbarhet på ett övergripande plan knyter an till två av FN:s globala mål: mål 5 jämställdhet och mål 10 minskad ojämlikhet (UNDP, u.å.).

Med *hållbar svenska* avses i denna artikel ett jämställt och jämlikt språkbruk som inte pekar ut individer eller grupper av människor på ett marginaliserande eller stigmatiserande sätt. I fokus för artikeln står språkbruket i svensk kommunpolitiks strävanden efter hållbara samhällen. Kommunpolitiken är av intresse i sammanhanget, eftersom den har en direkt inverkan på människors vardagsliv och förutsättningar, och i detta spelar texter en viktig roll (Helgesson & Nord, 2022).

Syftet med artikeln är att bidra till ett samtal om språkbruk som stödjer hållbar utveckling vad gäller hur grupper av människor benämns och framställs i text. Ett delsyfte är att utröna om det nya begreppet *nonkludering* (introduceras nedan) kan vara användbart ur ett språkvetenskapligt perspektiv. Detta delsyfte adresseras i diskussionen. Den övergripande forskningsfråga som ställs till materialet är: hur förhåller sig målen i kommunpolitiska policydokument för social hållbarhet till kommuninnevånarna? Artikeln utgår från ett diskurskritiskt antagande om ett

ömsesidigt förhållande mellan språk och samhälle: hur policydokumenten beskriver kommuninnevånarna speglar kommunpolitikens syn på medborgarna och politikens möjligheter, och detta påverkar i sin tur politikens möjligheter att forma samhällen som är socialt hållbara.

Studien har gjorts inom ramen för forskningsprojektet *Jämlikhetens syntax* (Ericsson, 2023; Hedvall m.fl., 2022). Studien ger ett kunskapsbidrag till forskning om hållbart språkbruk och om kommunpolitik och dess texter, liksom till hur social hållbarhet kan undersökas på språkvetenskaplig grund.

2 Teoretiska begrepp och tidigare forskning

I detta avsnitt redogör jag för begreppen *kategorisering*, följt av *inkludering* och *nonkludering* och slutligen jämlik och jämställd kategorisering.

2.1 Kategorisering

Att ringa in och sätta en språklig etikett på en viss grupp av människor är att *kategorisera*¹. Kategorisering är en social och semiotisk process som utförs med semiotiska medel (Kress, 2010), vilket innebär att kategorisering alltid görs av någon och om eller till någon. Kategorisering existerar alltså inte utanför eller före mänsklig interaktion. Dessutom är flera kategoriseringar alltid potentiellt möjliga, dvs. beroende på sammanhanget kan en individ exempelvis kategoriseras som kommuninnevånare, lokaltrafiksresenär eller 19-åring.

Resultatet av kategorisering är att ”stabilisera den sociala världen på specifika sätt” (Kress, 2010, s. 122, min översättning), vilket i sin tur kan ha långtgående konsekvenser för människors förutsättningar, handlingar och uppfattningar. Genom att kategorisering exempelvis lyfter fram eller värdesätter vissa perspektiv och tystar andra ges fördelar till vissa människor och nackdelar till andra (Bowker & Star, 1999, s. 5–6). Kategorisering görs och upprätthålls ofta på ett osynligt sätt (Bowker & Star, 1999) och framträder som till synes ofarligt, vilket gör dess politiska konsekvenser mer effektiva (Kress, 2010). Genom kategorisering bekräftas, omskapas och naturaliseras den sociala ordningen, och namngivande är en

¹ En del av litteraturen i detta avsnitt använder i stället termen *klassificera*. För denna artikels syften ses dessa som synonyma och jag använder genomgående termen *kategorisera*. *Klassificering* är sedan en viss sorts kategorisering i van Leeuwens (2008) sociala aktörnätverk som introduceras nedan.

central aspekt av kategorisering där olika termer bär med sig olika värden (2010). Kategorisering fungerar alltså många gånger på omärkbara sätt, men har långtgående betydelse för människors liv.

Ett återkommande sätt att kategorisera människor i vår samtid är genom en konstruerad indelning i norm och avvikelse, där normen associeras med det önskvärda, förväntade och ofta outtalade, medan avvikelse ses som sällfallet, det problematiska och icke önskvärda. Kritiska ansatser har de senaste decennierna satt normer under lupp och visat hur de fungerar, bland annat i förhållande till kön, sexualitet och funktionsvariation (Ericsson, 2018; Hornscheidt, 2015; Kitzinger, 2005; McRuer, 2017). Sammantaget visar denna forskning hur indelningen i norm och avvikelse är en mänsklig konstruktion snarare än oundvikligt och naturgivet (Davis, 2017). Detta innebär också att indelningar i normer och avvikelser är instabila och möjliga att förändra (Goodley, 2014).

2.2 Inkludering och nonkludering

Inkludering och mångfald lyfts ofta fram som lösningen på ojämlikhet och därmed som ett sätt att uppnå social hållbarhet. Inkluderings- och mångfaldsarbete har dock i praktiken ofta många brister (Ahmed, 2012) och själva begreppen i sig har också kritiserats. Inkludering är exempelvis inte hållbart om det bygger på en indelning i *vi* och *dem*, där *vi* avgör vem som ska inkluderas och hur *de* beskrivs (Canagarajah, 2023).

Som ett alternativ till *inkludering* och ett försök att frångå de maktperspektiv och det hierarkiska synsätt som finns inbyggt i begreppet *inkludering* arbetar vi tentativt inom *Jämlikhetens syntax* med en ny term, *nonkludering* (Hedvall m.fl., 2022). Morfologiskt är det en negering av latinets *claudere*, dvs. att sluta, stänga, där nonkludering varken inne-stänger eller utesluter, utan tvärtom strävar bortom själva slutandet eller stängandet.

Som begrepp är nonkludering tänkt att utgå från mänsklig variation, istället för förenklade, binära indelningar av människor i *vi* och *dem*, eller *personer med* och *personer utan*. Nonkludering fångar i stället att människor både liknar varandra och skiljer sig åt på en rad olika sätt, vilka dessutom kan variera över tid och med sammanhang. Begreppet nonkludering syftar till att undvika dels utpekande och stigmatiserande kategoriseringar av människor, dels förutbestämda antaganden om människors roller och behov. Nonkludering är vidare tänkt att öppna upp för nya möjligheter vad gäller hur vi förhåller oss till varandra och till omgivningen.

2.3 Jämlik och jämställd kategorisering

Som vi har sett är benämning och kategorisering av människor ingalunda oskyldiga praktiker, utan ackompanjeras av värderingar som bygger upp världsbilder. Detta innebär att olika synsätt kan komma i kollision med varandra, och olika benämningar på grupper av människor har ifrågasatts, försvarats och förändrats utifrån olika ståndpunkter. Wojahn (2015) beskriver exempelvis feministiska språkförändringar under sex decennier, med bland annat aktivisters utmaningar av den manliga normen, det binära könssystemet och heteronormen.

Ericsson m.fl. (2020) undersöker hur ordet *alla* förstås i svenska nationella policydokument om universell utformning, dvs. i policyer som rör hur samhället ska utformas för alla människor baserat på den variation som finns i befolkningen. Vi visar där hur *alla* snabbt faller sönder i ett snävt fokus på specifika grupper i samhället och hur ett norm-avvikelse-tänkande reproduceras. Studien mynnar ut i ett antal rekommendationer för överväganden om kategoriseringar av människor i policydokument, gällande bland annat relevansen av att kategorisera, att en mångfald av varierande kategoriseringar kan vara ett mål i sig och att variation i stället för norm-avvikelse kan vara ett sätt att komma bortom förenklade och stigmatiserande synsätt.

Från språkvårdshåll finns liknande rekommendationer vad gäller jämställt språk. Milles (2008) formulerar tre frågor för att undersöka om en text är jämställd. Dessa rör huruvida könsaspekter är relevanta, om både kvinnor och män synliggörs samt om kvinnor och män framställs på ett nyanserat sätt. Lind Palicki och Svensson (2023) tar ett bredare grepp om benämningar av människor. I sina rekommendationer tar de bland annat upp att benämningar inte alltid måste användas. Alternativ kan då vara *du*-tilltal eller *den som*-formuleringar, eller att säga att någon *ser väldigt dåligt* i stället för *person med synnedsättning*. Lind Palicki (2024) rekommenderar bland annat att benämna norm och icke-norm på likvärdiga sätt och att lyssna på den som benämningarna berör.

3 Material och metod

Materialet som analyseras i denna artikel består av policydokument från tre kommuner: Göteborg, Kalmar och Östersund. Valet av kommuner är gjort utifrån att dessa är de kommuner som deltar i projektet *Jämlikhetens syntax*. Kommunerna medverkar i sin tur i forskningsprojektet tack vare att de alla har arbetat aktivt med hållbarhetsfrågor.

Åtta policydokument om totalt 128 sidor ingår i urvalet för denna artikel. Se tabell 1. Dessa dokument är planer, strategier och program för

jämlikhet, åldrandevänlighet och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Det rör sig alltså om policydokument inom området social hållbarhet. Ett flertal av dokumenten är utvalda av kommun-representanter som medverkar i forskningsprojektet och valda utifrån projektets intresseområden. Jag har sedan kompletterat med ytterligare dokument tillgängliga på kommunernas hemsidor.

Tabell 1. Översikt över policydokumenten i studien.

Kommun	Dokument	Benämning i artikeln
Göteborg	Program för en jämlik stad 2018–2026	Gbg Jämlik stad
	Program för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2021–2026	Gbg Full delaktighet
	Handlingsplan för Åldersvänliga Göteborg 2021–2024	Gbg Åldersvänliga
Kalmar	Strategi för jämställdhet 2018–2024	Kalmar Jämställdhet
	Tillträde till samhället. Strategi och stöd för arbetet med delaktighet och tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning 2020–2030	Kalmar Tillträde
Östersund	Strategi för ett Östersund för alla 2022–2027	Östersund Alla
	Riktlinje för minskad ojämlikhet	Östersund Minskad ojämlikhet
	Riktlinje för jämställdhet	Östersund Jämställdhet

I dessa dokument har ett urval av textavsnitt gjorts i förhållande till denna studies syfte. Detta urval består av samtliga övergripande formuleringar av mål i dokumentet, dvs. formuleringar av vad policyn i fråga är tänkt att uppnå. Exempelvis rör det sig om formuleringar som *Personer med funktionsnedsättning kan leva ett självständigt liv som andra*. Målen kallas i vissa dokument just *mål*, medan de i andra dokument benämns på andra sätt men fyller motsvarande funktion. Oavsett vad de kallas i de enskilda policydokumenten kommer de alla att hänvisas till som *mål* i denna artikel. Totalt har 58 mål identifierats i de åtta dokumenten. Utöver målen har analysen kompletterats med relevanta textavsnitt från andra ställen i dokumenten när dessa har kunnat belysa vem målen handlar om. Här rör

det sig om inledningsavsnitt i dokumenten och textavsnitt som står direkt under en målformulering.

Målen analyseras kvalitativt med kritisk diskursanalys (Wodak & Meyer, 2016) som ramverk, särskilt vad gäller ett grundläggande antagande om texters och samhällens ömsesidiga påverkan. I analysen av hur kommuninnevånare framställs använder jag van Leeuwens (2008) sociala aktörsnätverk. Med *social aktör* avser van Leeuwen deltagare i sociala praktiker som de framställs i språklig diskurs.

Den översta nivån, eller det första valet, i aktörsnätverket gäller om en aktör alls realiseras eller inte. van Leeuwen använder termerna *inkludering* respektive *exkludering* här. För att inte sammanblanda detta med det inkluderingsbegrepp jag redan har introducerat (se avsnitt 2.2) kommer jag i stället att använda mig av *benämning* respektive *bortnämning* (Wojahn, 2015, s. 22–23). I aktörsnätverket kan sociala aktörer bortnämnas på två sätt. Det ena är genom *bakgrundande*, vilket innebär att en aktör realiseras någon annanstans i texten, men inte just på ett specifikt ställe där det hade varit relevant. Det andra är *undertryckande* (eng. *suppression*) där en relevant aktör inte realiseras alls.

Nämnda aktörer kan realiseras på en rad olika sätt. Viktiga för analysen nedan är följande sorters *personliggörande*:

- *klassificering* (sociala aktörer representeras genom samhälleligt etablerade gruppmarkörer som ålder, kön, osv.),
- *fysisk identifiering* (genom fysiska egenskaper),
- *obestämbarhet* (som ospecificerade, anonyma individer och grupper).

Viktiga för analysen är även former av *opersonliggörande*:

- *objektivering* (sociala aktörer representeras genom referens till en plats eller en sak),
- *abstraktion* (genom någon form av beskaffenhet som tillskrivs aktören).

4 Analys

Utifrån den sociala aktörsanalysen (van Leeuwen, 2008) framträder 11 olika sociala aktörer i policydokumentens målformuleringar. Jag följer van Leeuwen i att skriva sociala aktörer inom citationstecken. Detta ska ses som en analytisk etikett som speglar hur aktören framträder i materialet, men som inte är detsamma som hur aktören exakt realiseras i texten.

Som vi ska se har jag exempelvis kallat ”personer utan funktionsnedsättning” den sociala aktör som realiserar som *andra, alla andra, andra* och *övriga*.

De 11 sociala aktörerna visas i tabell 2, uppdelade efter de kategoriseringar som är i fokus här, dvs. funktionsvariation, kön och ålder. Inom parentes anges antal förekomster. I den här artikeln använder jag *funktionsvariation* i betydelsen av variation i funktionsförmåga i hela befolkningen och som ett samspel mellan individen och omgivningen. Funktionsvariation i denna betydelse är alltså inte något som tillskrivs enskilda individer, utan motsvarar hur *kön* och *ålder* täcker in hela befolkningens variation i förhållande till kön och ålder.

Tabell 2. Sociala aktörer i policymålen efter typ. Antal förekomster inom parentes.

Delmängder av kommunens alla invånare (41+22+19=82)	I förhållande till funktionsvariation (29+12=41)	”personer med funktionsnedsättning” (29)
		”personer utan funktionsnedsättning” (12)
	I förhållande till kön (8+8+3+3+0=22)	”kvinnor” (8)
		”män” (8)
		”flickor” (3)
		”pojkar” (3)
		”ickebinära ² ” (0)
	I förhållande till ålder (15+2+2=19)	”äldre” (15)
		”barn” (2)
		”unga” (2)
Kommunens alla invånare (4)		”alla kommuninnevånare” (4)

Analysen nedan rör först funktionsvariation och därefter kön och ålder. Sist följer en analys av ”alla kommuninnevånare”.

² *Ickebinär* ska här ses som ett paraplybegrepp för olika könsidentiteter som inte följer tvåkönsnormen, se t.ex. RFSL (u.å.).

4.1 Sociala aktörer i förhållande till funktionsvariation

Två sociala aktörer förekommer i förhållande till funktionsvariation (antal förekomster inom parentes): ”personer med funktionsnedsättning” (29) och ”personer utan funktionsnedsättning” (12). Aktören ”personer med funktionsnedsättning” realiseras framför allt genom klassificering som samtidigt innebär fysisk identifiering: *personer med funktionsnedsättning* (26). Resterande tre realiseringar är i form av reflexiva konstruktioner (*sitt, sig själva*) som anaforiskt syftar på ”personer med funktionsnedsättning” och en *Individen*.

Den sociala aktören ”personer utan funktionsnedsättning” realiseras i alla förekomster på ett helt annat sätt, genom obestämbarhet: *andra* (10), *alla andra* (1), *övriga* (1). Denna aktör förekommer dessutom alltid och enbart i jämförande konstruktioner, som exempelvis:

- (1) **Personer med funktionsnedsättning** ska kunna förflytta sig i, få tillgång till och kunna använda /.../ som **alla andra**. (Kalmar Tillträde)
- (2) **Personer med funktionsnedsättning** har möjlighet att nå utbildningsmålen på lika villkor som **andra**. (Gbg Full delaktighet)

Medan den sociala aktören ”personer med funktionsnedsättning” genom benämningen *personer med funktionsnedsättning* framträder i förhållande till kroppslighet gör aktören ”personer utan funktionsnedsättning” aldrig det. Aktören ”personer utan funktionsnedsättning” förekommer dessutom aldrig som en tydligt benämnd kategori: med realiseringar som *andra* och *alla andra* är det svårt att ens bilda sig en tydlig uppfattning om vem det rör sig om. Genom jämförelser som i exempel (1) och (2) görs dessutom ”personer utan funktionsnedsättning” till norm (jfr Hornscheidt, 2015) för ”personer med funktionsnedsättning”, som därmed görs till avvikande.

Genom realisering i form av klassificering och fysisk identifiering tar sig textavsändarna även rätten att peka ut och ringa in en viss grupp av människor, medan valet av obestämbarhet innebär att en annan grupp undslipper detta. Det vill säga (*alla*) *andra* kopplas inte till funktionsvariation alls, och en norm reproduceras därmed på ett osynligt sätt (jfr Bowker & Star, 1999; Kress, 2010).

4.2 Sociala aktörer i förhållande till kön

I förhållande till kön förekommer framför allt fyra sociala aktörer: ”kvinnor” (8), ”män” (8), ”flickor” (3) och ”pojkar” (3). Dessa aktörer realiseras alltid genom klassificering: *kvinnor, män, flickor, pojkar*. I nästan samtliga fall rör det sig om konjunktioner med *och* som handlar om att de *ska ha samma*:

- (3) **Kvinnor och män, flickor och pojkar** ska ha samma förutsättningar för en god hälsa och ska erbjudas vård och omsorg på lika villkor. (Kalmar Jämställdhet)

Till skillnad från exempel (1) och (2), som rör funktionsvariation, görs en social aktör inte till norm för den andra i exempel (3) som rör kön (jfr ett konstruerat exempel: *Kvinnor ska ha samma förutsättningar för en god hälsa som män*). Klassificeringarna i *och*-sammansättningar tillsammans med *ska ha samma* pekar alltså ut och namnger vissa grupper av människor i förhållande till kön, och i förhållande till en tvåkönsmodell (jfr Hornscheidt, 2015), och samtidigt framträder en vaghet i förhållande till hur situationen ser ut idag.

Det enda undantaget vad gäller *och*-sammansättning är exempel av denna sort:

- (4) **Mäns våld mot kvinnor** ska upphöra. (Kalmar Jämställdhet)

Här handlar det inte om att män och kvinnor ska ha samma av något, utan den sociala aktören ”män” framställs som ägare till något (*våld*) riktat mot den sociala aktören ”kvinnor”, vilket ska ta slut. Här presupponeras alltså en nuvarande situation – män utövar våld mot kvinnor – och de två ingående sociala aktörerna realiseras båda genom klassificering. Män framställs dock som något mer distanserade i förhållande till våldet som handling: medan *kvinnor* drabbas är det inte män som agerar (jfr det konstruerade exemplet *Män ska sluta utöva våld mot kvinnor*).

Utöver ”kvinnor”, ”män”, ”flickor” och ”pojkar” är ytterligare en social aktör i förhållande till kön relevant i policydokumenten. Detta är aktören ”ickebinära” (0). I de inledande avgränsningarna i *Östersund Jämställdhet* står följande:

- (5) Riktlinjen behandlar jämlikhet mellan **män och kvinnor, flickor och pojkar**. Riktlinjen verkar även för inkludering av **könsidentiteter som inte följer tvåkönsnormen**. (Östersund Jämställdhet)

De fyra första sociala aktörerna i denna inledningstext är de realiseringar genom klassificering som finns i flera av policydokumentens mål. Därefter följer en realisering av aktören ”ickebinära” i form av ett opersonliggörande genom abstraktion, *könsidentiteter som inte följer tvåkönsnormen*. Denna abstraktion innebär att ”ickebinära”, till skillnad från ”kvinnor”, ”män”, ”flickor” och ”pojkar” inte framträder som människor och inte heller ges en självklar etikett på det sätt som ”kvinnor” osv. ges.

Aktören ”ickebinära” bortnämns sedan i målen i *Östersund Jämställdhet* genom bakgrundande. I förhållande till just dessa mål ska det dock noteras att i fyra av de fem målen bortnämns alla sociala aktörer som är kommuninnevånare (målen är i stället formulerade i termer av *öka jämställdheten, bekämpa normer och stereotyper*, osv.). I det femte målet finns */.../ så att mäns våld mot kvinnor upphör* (se det liknande exemplet (4)).

4.3 Sociala aktörer i förhållande till ålder

I förhållande till ålder framträder tre sociala aktörer i policydokumentens mål: ”äldre” (15), ”barn” (2) och ”unga” (2). Dessa sociala aktörer realiseras framför allt genom klassificering: *äldre* (11), *seniorer* (2), *barn* (2), *unga* (2). Aktörerna ”barn” och ”unga” förekommer i båda fallen i en *och*-sammansättning och skulle alternativt kunna ses som en enda social aktör, ”barn och unga”:

- (6) I Östersunds kommun upplever **barn och unga** att de är delaktiga i samhället och kan påverka sin vardag (Östersund Minskad ojämlikhet)

Den sociala aktören ”äldre” förekommer flera gånger (9) tillsammans med ”personer med funktionsnedsättning”:

- (7) Förbättra tillgängligheten till befintliga sociala mötesplatser för **äldre och personer med funktionsnedsättning** (Östersund Alla)

Här sammanförs alltså individer från två olika kategoriseringar, ålder och funktionsvariation, och de framställs därigenom som att de har liknande behov.

Det kan noteras att i förhållande till ålder realiseras de sociala aktörerna ”äldre” och ”barn och unga”, men inga andra åldrar. Aktörer som ”vuxna” eller ”medelålders” är helt bortnämnda, genom undertryckande, vilket här reproducerar gruppen människor i åldersspannet mellan ”barn och unga”

och ”äldre” som norm. Normåldern framträder alltså genom det som inte görs till föremål för särskilda politiska insatser.

4.4 Den sociala aktören ”alla kommuninnevånare”

Hittills har analysen av målen fokuserat på tre olika undergrupper av kommuninnevånare, i förhållande till funktionsvariation, kön och ålder. Den sociala aktören ”alla kommuninnevånare” realiserar i målen ett fåtal gånger (4). Denna aktör realiserar genom opersonliggörande (*grupper*) och genom personliggörande i form av obestämbarhet (*alla personer, alla*):

- (8) /.../ **Alla personer** ska, oavsett funktionsnedsättning, bemötas med kunskap och respekt av Kalmar kommun. (Kalmar Tillträde)
- (9) /.../ Vår information ska vara tillgänglig och användbar för **alla**. (Kalmar Tillträde)

Detta obestämda *alla* är samtidigt öppet allomfattande och vagt vad gäller ytterligare preciseringar. I exempel (8) görs dock en precisering av *alla personer* genom *oavsett funktionsnedsättning*.

Det sista sätt som ”alla kommuninnevånare” realiserar på är genom objektivisering i form av spatialisering:

- (10) **Göteborg** ska vara en jämlik stad. (Gbg Jämlik stad)

Här är det en platsangivelse, *Göteborg*, som realiserar aktören ”alla kommuninnevånare”. Detta innebär att staden i sig framträder tydligt, samtidigt som det krävs ett stycke tolkningsarbete för att komma åt vad jämlikheten gäller: det är inte platsen Göteborg som ska vara jämlik, utan livsvillkoren osv. mellan göteborgare. Denna tolkning bygger på att dokumentets inledningstext har kommuninnevånarna som utgångspunkt (*de allra flesta, invånarna*). Medan *Göteborg ska vara en jämlik stad* kan vara tilltalande lätt att ställa sig bakom, gör vagheten i *Göteborg* det samtidigt oklart hur jämlikheten rör enskilda göteborgare (jfr det konstruerade *Alla göteborgare ska ha jämlika levnadsvillkor*).

Avslutningsvis innebär den stora skillnaden i antal förekomster mellan å ena sidan ”alla kommuninnevånare” (4) och å andra sidan olika undergrupper av kommuninnevånare (82) att kommunpolitikens mål som rör åldervänlighet, tillgänglighet, jämlikhet och jämställdhet framträder som riktade insatser i förhållande till vissa, utpekade grupper och inte något som rör alla människor i kommunerna.

5 Avslutande diskussion

Analysen av sociala aktörer visar i förhållande till funktionsvariation ett mycket tydligt mönster av norm och avvikelse. Normpositionen uttrycks här genom obestämbarhet (framför allt *andra*), medan den avvikande positionen uttrycks genom klassificering och fysisk identifiering (*personer med funktionsnedsättning*). Normpositionen görs alltså vag och kopplas inte alls till fysisk identifiering. Därmed osynliggörs helt hur samhället sedan decennier är utformat för just en tänkt normgrupp och deras funktionsvariationer. I förhållande till ålder framträder också norm–avvikelse men på ett annat sätt. Här är normpositionen, dvs. vuxenåldern mellan unga och äldre, bortnämnd genom undertryckande, dvs. denna ålder realiserar inte alls.

Vad gäller kön framträder inte androkönande (jfr Hornscheidt, 2015; Wojahn, 2015), dvs. manlighet som norm, i målen. Detta framkommer genom att de sociala aktörerna ”kvinnor” och ”män” båda framträder genom klassificering, och genom att de båda *ska ha samma*. Samtidigt som två kön pekas ut osynliggörs alltså befintliga ojämlikheter. Vad gäller två andra aspekter av kön, tvåkönande och ciskönande (Hornscheidt, 2015; Wojahn, 2015), dvs. föreställningarna om att det endast finns två tydligt åtskiljbara kön och att kön är något koherent över tid och i uttrycksform, framträder däremot norm–avvikelse. Detta görs genom att ”kvinnor” och ”män” framträder genom klassificering medan ”ickebinära” bortnämns.

I förhållande till begreppet *nonkludering* är det tydligt att många av de undersökta målen inte är nonkluderande eller socialt hållbara. Tvärtom görs utpekande kategoriseringar av en del människor, liksom en förenklad indelning av människor i normenliga respektive avvikande tillsammans med förenklade och förutbestämda antaganden om människors roller och behov. Mänsklig variation framträder inte. Kort kan sägas att många målformuleringar befäster och för vidare nuvarande ojämlikheter, vilket innebär en underminering av strävanden mot social hållbarhet.

Denna studie har tagit sig an kategorisering. I fortsatt forskning skulle nonkludering kunna utgöra en del av själva metoden, för att identifiera språkbruk som undviker utpekande och stigmatiserande kategoriseringar av människor. Ericsson och Hedvall (2024) är ett exempel på en sådan studie, där tre nonkluderande språkliga strategier identifieras: 1) att beskriva sammanhanget i stället för individer och deras egenskaper, 2) icke-kategorisering av människor, 3) att beskriva mänsklig variation i stället för missvisande norm och avvikelse.

Avslutningsvis finns det starka skäl att formulera målen för socialt hållbar politik med hjälp av ett socialt hållbart, nonkluderande språkbruk. Framför allt handlar detta om att undvika förenklade och utpekande

kategoriseringar av människor som befäster och för vidare nuvarande ojämlikheter. Det handlar också om att lägga fokus på sammanhanget i stället för på individers egenskaper, där sammanhanget kan inbegripa sådant som relevanta aktörer eller den verksamhet som ska genomföras och hur den ska vara utformad. I stället för att skriva att *Personer med funktionsnedsättning får information och kommunicerar /.../ på lika villkor som andra* (Gbg Full delaktighet) kan exempelvis *Göteborgs Stad erbjuder tillgänglig information och kommunikation som är relevant, lättförståelig /.../* (Gbg Åldersvänliga) användas. Genom ett sådant skifte blir policydokumentens målformuleringar ett redskap för förändrade förhållningssätt som i förlängningen kan stödja utvecklingen av ett hållbart samhälle.

Litteratur

- Ahmed, S. (2012). *On being included: Racism and institutional life*. Duke University Press.
- Bowker, G. C., & Star, S. L. (1999). *Sorting things out: Classification and its consequences*. MIT Press.
- Canagarajah, S. (2023). A decolonial crip linguistics. *Applied Linguistics*, 44(1), 1–21. <https://doi.org/10.1093/applin/amad001>
- Davis, L. J. (2017). Introduction: Disability, normality, and power. I L. J. Davis (Red.), *The Disability Studies Reader* (5 uppl.) (s. 1–14). Routledge.
- Ericsson, S. (2018). The language of cishnormativity: Children and parents in interaction with a multimodal app. *Gender and Language*, 12(2), 139–197. <http://dx.doi.org/10.1558/genl.31827>
- Ericsson, S. (2023). Equality, marginalisation, and hegemonic negotiation: Embodied understandings of the built and designed environment. *Multimodality & Society*, 3(4), 313–335. <https://doi.org/10.1177/26349795231178936>
- Ericsson, S., & Hedvall, P.-O. (2024). Situation, non-categorisation, and variation: Conveying nonclusion through text and image. *Design for All Institute of India*, 19(6), 32–51.
- Ericsson, S., Wojahn, D., Sandström, I., & Hedvall, P.-O. (2020). Language that supports sustainable development: How to write about people in universal design policy. *Sustainability*, 12, 1–20. <https://doi.org/10.3390/su12229561>
- Folkhälsomyndigheten. (u.å.). Vad är social hållbarhet för oss? <https://www.folkhalsomyndigheten.se/motesplats-social-hallbarhet/social-hallbarhet/> [2024-01-02]
- Goodley, D. (2014). *Dis/ability studies: Theorising disablism and ableism*. Routledge.
- Hedvall, P.-O., Price, M., Keller, J., & Ericsson, S. (2022). Towards 3rd generation universal design: Exploring nonclusive design. I I. Garofolo,

- G. Bencini & A. Arengi (Red.), *Transforming our world through universal design for human development* (s. 85–92). IOS Press.
<https://doi.org/10.3233/SHTI220824>
- Helgesson, K., & Nord, A. (2022). Det kommunala tjänsteutlåtandet: Funktion och form hos en central typ av text i kommunal politisk förvaltning. I S. Ericsson, I.-L. Grahns & S. Karlsson (Red.), *Språklig mångfald: Rapport från ASLA-symposiet i Göteborg, 23–24 april 2020* (s. 69–89). ASLA, Svenska föreningen för tillämpad språkvetenskap.
- Hornscheidt, L. (2015). Trans_x_ing linguistic actions and linguistics. I J. Magnusson, K. Milles & Z. Nikolaidou (Red.), *Gender constructions and language changes: Report from the eighth Nordic conference on language and gender* (s. 29–46). Södertörns högskola.
- Kitzinger, C. (2005). Speaking as a heterosexual: (How) does sexuality matter for talk-in-interaction. *Research on Language and Social Interaction*, 38(3), 221–265. https://doi.org/10.1207/s15327973rlsi3803_2
- Kress, G. (2010). *Multimodality: A social semiotic approach to contemporary communication*. Routledge.
- van Leeuwen, T. (2008). *Discourse and practice: New tools for critical analysis*. Oxford University Press.
- Lind Palicki, L. (2024). *Inkluderande språk*. Natur & Kultur.
- Lind Palicki, L., & Svensson, A. (2023). *Viktig svenska: Alla dom där språkfrågorna*. Norstedts.
- McRuer, R. (2017). Compulsory able-bodiedness and queer/disabled existence. I L. J. Davis (Red.), *The disability studies reader* (5 uppl.) (s. 396–405). Routledge.
- Milles, K. (2008). *Jämställt språk: En handbok i att skriva och tala jämställt*. Småskrift utarbetad av språkrådet. Norstedts.
- RFSL. (u.å.). Ickebinär. <https://www.rfsl.se/hbtqi-fakta/begreppsordlista/> [2023-12-11]
- UNDP. (u.å.). Om globala målen. <https://www.globalamalen.se/om-globala-malen/> [2024-01-02]
- Wodak, R., & Meyer, M. (2016). *Methods of critical discourse studies* (3 uppl.). Sage.
- Wojahn, D. (2015). *Språkaktivism: Diskussioner om feministiska språkförändringar i Sverige från 1960-talet till 2015*. [Doktorsavhandling, Uppsala universitet].